

УДК 378:008:7.012:004.92 "71" (043.3)
<https://doi.org/10.37041/2410-4434-2020-15-5>

СУТЬ І СТРУКТУРА ПРОЄКТНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ-ГРАФІКІВ

Алла Максимова,
кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри фундаментальної підготовки,
доцент кафедри дизайну
Арт академії сучасного мистецтва ім. С. Далі
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-4467-1952>
e-mail: almadesign@i.ua

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз базових понять для формулювання змісту поняття «проектна культура», висвітлення його суті і структури. Запропоновано авторське тлумачення поняття «проектна культура майбутніх дизайнерів-графіків» як складного соціокультурного і психолого-педагогічного феномену, що охоплює ціннісне ставлення до проектної діяльності, прагнення до перетворення дійсності, володіння професійними знаннями і вміннями, котрі реалізуються у проектній діяльності на індивідуально-творчому рівні, універсальну здатність до творчого проектного мислення, спроможність до рефлексії особистісних досягнень у проектній діяльності. Основними характеристиками проектної культури майбутніх дизайнерів-графіків визначено рівні розвиненості професійних якостей дизайнера, а саме: культура творчого і проектного мислення; теоретичні знання і володіння засобами дизайнерського проектування та проектними методами; художні вміння та навички для здатності успішного самостійного розроблення та реалізації проєктів у галузі графічного дизайну.

Ключові слова: *суть і структура проєктної культури, проєктна культура майбутніх дизайнерів-графіків, професійна підготовка, графічний дизайн.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі цивілізаційного поступу дизайн є провідною галуззю мистецтва, розвиток якої зумовлюється глобалізаційними викликами, суспільними запитами й здійснюється в науково-технічній, економічній, естетичній і культурній площинах. Наразі складно уявити будь-яку сферу життєдіяльності людини, де б не була застосована праця дизайнера. Об'єкти графічного дизайну й художньо-естетичні образи обумовлюють комфорт навколишнього середовища кожної особи, її позитивний імідж у соціумі, а також забезпечують успіх фірм, товарів чи послуг. Відтак утвердилася суспільна позиція щодо дизайну як втілення прагнення людини до краси, гармонії й естетичної доцільності в соціокультурному середовищі. У зв'язку з цим посилюється соціальна значущість представників дизайнерських професій. У розвинених країнах світу об'єкти графічного дизайну визнано потужним джерелом формування в людини високого рівня культури, унікальним засобом міжкультурної взаємодії та комунікації. У державних програмах їх розвитку одне з основних місць відведено саме становленню дизайну як головного науково-дослідницького фактору та дієвого засобу соціально-економічного і культурного поступу. Закономірним вважаємо стрімке зростання попиту на фахівців з графічного дизайну і в Україні та посилення інтересу до дизайн-освіти як процесу, що сприяє особистісному й професійному становленню майбутніх професіоналів, уможливаючи їх успішну самореалізацію та кар'єрне зростання.

У контексті сучасних підходів, особливого значення набуває проєктна культура майбутніх дизайнерів-графіків, а також її розвиток. Однак, серед численних наукових праць

нині відсутнє загальноприйняте тлумачення означеного поняття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин. Теоретичний аналіз наукових праць свідчить, що проблема розвитку проектної культури майбутніх фахівців частково розв'язується в межах таких тематичних площин: теорії і методики мистецької і дизайнерської освіти (В. Орлов, Л. Оружа [2], О. Фурса та ін.); теоретико-методичні засади здійснення проектної діяльності (Р. Арнхейм, О. Каукіна [5], Г. Мінервін та В. Шимко [4], В. Папанек та ін.); суть і структура проектної культури (У. Арістова [6], І. Колеснікова [1] та М. Горчакова-Сібірська [1], В. Сидоренко [7], О. Ческідова [3] та ін.). Однак нами не виявлено цілісних наукових праць, у яких було б визначено та науково обґрунтовано сутність і структуру поняття проектної культури майбутніх дизайнерів-графіків у процесі професійної підготовки у мистецьких закладах вищої освіти, що підтверджує доцільність здійснення дослідницького пошуку в науково-теоретичній площині.

Метою статті є аналіз базових щодо формулювання змісту поняття «проектна культура» наукових категорій, висвітлення його суті і структури, а також авторського тлумачення поняття «проектна культура майбутніх дизайнерів-графіків» у професійній підготовці в мистецьких закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. У визначенні засадничих положень розвитку проектної культури майбутніх дизайнерів-графіків урахуємо результати дефінітивного аналізу й логічного узагальнення змісту наукової категорії «проектування». У науковому дискурсі представлено такі інтерпретаційні варіанти тлумачення змісту поняття «проектування»: науково-практичний метод вивчення і перетворення дійсності (метод практико-орієнтованої науки); специфічний вид діяльності, направлений на створення проекту як особливого виду продукту; характерна для

технологічної культури форма породження інновацій; управлінська процедура [1].

У дослідницькому пошуку враховуємо позицію Л. Оружої, яка визначає проєктну культуру як «цілісний соціокультурний вимір науково-технічного прогресу, що переломлює його мету і досягнення з позиції фактору людини. Поняття проєктної культури передбачає реалізацію дизайну не лише у формуванні предметного середовища, а й проєктної дисципліни в дизайнерській освіті. Проєктна культура стає можливою в результаті взаємодоповнення дизайнерської і технологічної освіти» [2, с. 31]. Наслідуючи напрацювання учених, О. Ческідова обґрунтовує, що найвищий рівень розвитку здібностей до проєктування власної діяльності у різноманітних соціально-культурних ситуаціях виражається як проєктна культура [3].

Зарубіжні фахівці визначають проєктну культуру як «третю культуру» після матеріальної та духовної, вищий різновид дизайну. Саме в такому розумінні змісту дизайну втілено його суть, що дозволяє трактувати його як всю проєктну культуру і як складову загальної освіти людини [4, с. 43].

У педагогічній науці проєктну культуру пов'язують із вміннями фахівця вирішувати проблеми в умовах відсутності чіткої визначеності завдань і наявності широкої варіативності можливих результатів [5].

Отже, поняття «проєктна культура» застосовують, переважно, для позначення структури, утвореної такими змістово-понятійними компонентами: ціннісно-значущі образи предметного середовища, що проєктуються; творчі і наукові концепції, які є змістом творчого і теоретичного знання, а також програми діяльності, що виражають творчу волю проєктувальників; необхідні цінності для формування особистісних відношень до реалізації проєктного процесу. При цьому в дизайні проєктна культура постає як інтегральна оцінна категорія прояву здатності майбутніх фахівців реалізовувати у виконуваній професійній діяльності

набуті знання, вміння та узагальнені способи дій; а в психолого-педагогічних працях – як адекватне самооцінювання власного творчого потенціалу, відповідне проєктування професійного шляху, в якому передбачені способи подолання можливих труднощів у виконанні професійних завдань.

На основі синтезу висвітлених міркувань щодо тлумачення понять, досліджуване явище «проектна культура» постає як складне динамічне утворення, що охоплює ціннісне ставлення до проєктної діяльності, прагнення до перетворення дійсності, володіння професійними знаннями і вміннями, котрі реалізуються у проєктній діяльності на індивідуально-творчому рівні, універсальну здатність до творчого проєктного мислення, спроможність до рефлексії особистісних досягнень у проєктній діяльності. У зв'язку з цим постає необхідність деталізувати сутнісні характеристики, структуру і зміст складників проєктної культури майбутніх дизайнерів-графіків, що зумовлюються природою дизайну як міждисциплінарної творчої художньої діяльності, пов'язаної з організацією предметного середовища на засадах краси, гармонії і доцільності.

У визначенні суті і розробленні структури проєктної культури майбутніх дизайнерів-графіків з конкретизацією змістового наповнення її компонентів враховуємо нормативні вимоги до професійної діяльності дизайнерів-графіків. При цьому сутнісні характеристики проєктної діяльності дизайнерів деталізуємо виробничими функціями, що розглядаються, по-перше, як сукупність їхніх дій стосовно конкретного об'єкта діяльності, і по-друге, як реалізація компетентностей фахівців під час розв'язання типових задач відповідних різновидів діяльності.

На нашу думку, проєктна культура майбутніх дизайнерів охоплює елементи усіх означених функцій, оскільки проєктування є складним процесом розроблення дизайн-об'єктів як цілісних ідейно-креативних, графічно-візуальних

проектів фірмового й корпоративного стилів, рекламно-іміджевої та друкованої продукції й здійснюється на основі прояву усіх видів компетентностей таких фахівців.

У контексті дослідження розуміємо дизайн-об'єкти проектування, із одного боку, як матеріально-фізичні, утилітарно-організовані предмети, створені з урахуванням вимог буття людини, а з іншого, – як результати особливої проектної діяльності дизайнера – художньо-образні конструкції, візуально-креативні ідеї, презентовані візуальною організацією об'єкта проектування чи комплексу та його ідейно-змістовою структурою, що викристалізовується в уяві дизайнера відповідно до вимог утилітарності, раціональності, доцільності, функціональності, суспільної значущості, культурної цінності й естетичності. Тому в загальній суті і структурі проектної культури дизайнерів-графіків необхідно розрізняти особистісні якості, зокрема, проектні здібності, проектне мислення, уяву тощо й професійно значущі якості, а саме, мотиваційно-цільові настанови, фахові знання, вміння, способи дій, досвід, необхідні для успішної проектної діяльності. При цьому теоретичні знання, практичні вміння і навички, методичні підходи, евристичне бачення й інші аспекти, в яких активізуються творчі задуми проєктувальників, розглядаємо як концептуальну складову проектної культури.

Отже, сутність проектної культури майбутніх дизайнерів-графіків визначається її розумінням як складного соціокультурного і психолого-педагогічного феномену, що охоплює ціннісне ставлення до проектної діяльності, прагнення до перетворення дійсності, володіння професійними знаннями і вміннями, котрі реалізуються у проектній діяльності на індивідуально-творчому рівні, універсальну здатність щодо творчого проектного мислення, спроможність до рефлексії особистісних досягнень у проектній діяльності.

Зважаючи на загальноновизнане розуміння структури як сукупності взаємопов'язаних складових частин цілого, певних внутрішніх стійких зв'язків об'єкта, що забезпечують збереження його основних властивостей за різних зовнішніх і внутрішніх змін, у структурі проектної культури необхідно відтворити її системну сутність. Результати вивчення досвіду щодо обґрунтування структури проектної культури майбутніх фахівців узагальнено в таблиці 1.

Таблиця 1

**Структура проектної культури фахівців
(на основі теоретичного аналізу та узагальнення
наукових праць)**

Автор	Наукова позиція щодо структури
У. Арістова [6]	Сукупність змістово-понятійних компонентів як ціннісно-значущих образів предметного середовища, що проєктуються; творчих і наукових концепцій, які є змістом творчого і теоретичного знання, а також програм діяльності, що виражають творчу волю проєктувальників; необхідних цінностей для складання особистісних відношень до реалізації проєктного процесу
І. Колеснікова, М. Горчакова-Сібірська [1]	Цілісність таких змістових компонентів: ціннісно-значимих образів проєктуемого середовища, що вже знаходяться у його межах, або які з'явилися у результаті волі проєктувальників; творчі та наукові концепції, які являються змістом теоретичної та творчої свідомості, а також програмами діяльності, що виражають волю проєктувальників; необхідні цінності для суб'єктивного відношення до реалізації проєктного процесу

О. Каукіна [5]	Цілісність ціннісного (суб'єктивно значущого) ставлення до проєктної діяльності; володіння проєктними знаннями, вміннями й навичками на художньо-творчому рівні; прагнення до перевтілення дійсності згідно з «законами краси»
В. Сидоренко [7]	Комплекс засобів і форм інституційної організованої проєктної діяльності, функціонально пов'язаної з системами управління, планування й виробництва з розробкою особливої проєктної документації, в мові якої зазначено бажані результати, призначені для втілення образу майбутнього об'єкта – речі, предметного середовища, системи діяльності, образу життя. Це визначальна стильова ознака сучасного мислення, що окреслює проєктність як одну з найважливіших типологічних ознак сучасної культури майже у всіх її аспектах, пов'язаних із людською діяльністю, що пронизує науку, мистецтво та психологію

Як видно з таблиці 1, більшість дослідників у структурі проєктної культури зосереджують увагу на компонентних складниках розвитку особистості майбутніх фахівців, зокрема проєктних здібностей, без урахування якісних результатів проєктування. Науковці [1; 5; 6; 7] наголошують на взаємозв'язку психологічних та художньо-творчих компонентів проєктної культури, зокрема творчих концепцій, які позиціоновано як концептуальні складові проєктної культури, що є змістом свідомості дизайнера; програм, в яких виражено зміст творчої волі, ціннісних орієнтацій суб'єктів проєктування; методик, евристик і поетик, у термінах котрих раціоналізуються творчі задуми суб'єктів проєктування. Тому вважаємо доцільним до загальної структури проєктної культури віднести розумові, чуттєві

цінності й ціннісні стани творчого пізнання та волі, що необхідні для особистісної орієнтації проєктного процесу.

Науково значущою вважаємо позицію О. Каукіної щодо розуміння проєктної культури майбутнього дизайнера як особливої форми психічної діяльності людини, в якій поєднано різноманітні види операцій мислення, спрямованих на формування проєктного задуму, продумування оптимальних рішень проєктних творчих задач, вибір матеріалів і засобів відображення та візуалізації, планування творчого процесу професійної діяльності з урахуванням специфіки проєктної ситуації [5, с. 53].

У зв'язку з цим коротко охарактеризуємо відповідні структурні складові проєктної культури. Внутрішня візуальна увага характеризується особливими властивостями мислення щодо суб'єктивної візуалізації явищ на рівні свідомості; здатність до лаконічного згортання декількох слів чи дій в одну, із більш широким значенням, а також здатність до використання більш ємких та узагальнених у інформаційному відношенні символів, що сприяє інтелектуальному розвитку особи; цілісність сприйняття, що уможливорює всеохопне осягнення навколишньої дійсності як єдиного цілісного об'єкта; властивості пам'яті пригадувати й візуалізувати необхідну інформацію; легкість генерування ідей, що пов'язана з можливістю збільшення їхньої кількості; логічність мислення як спроможність діяти відповідно до вимог і законів логіки; гнучкість мислення як здатність швидко й легко переключати увагу з одних явищ чи ситуацій на інші; зацікавленість як здатність до засвоєння нових знань, пізнавальний інтерес; легкість до асоціювання конкретизується вмінням знаходити аналогії там, де традиційно вони неможливі; бокове мислення уможливорює визначення ефективного способу вирішення проблеми із задіюванням другорядної інформації, відомостей із інших галузей знань; швидкість розмовної мови як здатність легко формулювати думку. При цьому підтримуємо твердження дослідників, що в аспекті творчих здібностей дизайнера ідея

може виражатися не тільки силою мови, а більше через рисунок зображення чи проєкт; емоційність як здібність інтуїтивно встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та здатність до співпереживання; здатність довершеності початкового задуму як здатність доводити все почате до кінця [5, с. 53].

Важливе значення у проєктній діяльності мають особистісні якості майбутнього дизайнера-графіка, що формуються у професійній підготовці і визначають психологічну готовність до самостійної проєктної діяльності на високому професійному рівні. Найбільш значущими якостями вважаємо такі: професійний інтелект та логічне мислення; уява, візуальне й асоціативне мислення; інтуїція та евристичне мислення; рефлексія (самоаналіз, самостійність) професійної діяльності.

Таким чином, структуру досліджуваного утворення обумовлюють: культура мислення, інтелект, поведінка, зокрема щодо самоорганізації, самовдосконалення, професійної діяльності. Змістові складники проєктної культури дизайнерів охоплюють: професійні вміння, навички щодо їх застосування під час проєктування і розв'язання творчих професійних задач; здатності щодо планування професійної діяльності і прогнозування результатів праці та презентування проєктних розробок. При цьому проєктна культура майбутніх дизайнерів-графіків вирізняється логічною етапністю, якісними характеристиками виконання професійних задач і розроблення дизайнерських проєктів, найвищим ступенем володіння професійно значущих якостей, високою естетичною культурою й функціональною відповідністю дизайнерського проєкту.

Висвітлені наукові міркування означили теоретичне підґрунтя концептуалізації авторського розуміння суті проєктної культури. Інтегруючи різні підходи до тлумачення понять, ми визначили культуру проєктної діяльності та проєктну культуру особистості, їх складові, що мають бути змістово закладені до поняття проєктної культури майбутніх

дизайнерів-графіків. Тому дотримуємося позиції, що проєктна культура є найвищим ступенем культурного розвитку особистості та її творчих здібностей, які спрямовані на якісний результат об'єктів проєктування, й охоплюють у своєму синтезі формування особистісних психологічних якостей, розвиток професійних умінь і навичок.

На основі семантичного аналізу базових наукових категорій дослідження, визначення переліку їх істотних ознак, необхідних і достатніх для диференціювання предмета дослідження від подібних, запропоновано авторське тлумачення поняття «проєктна культура майбутніх дизайнерів-графіків» як складного соціокультурного і психолого-педагогічного феномену, що охоплює ціннісне ставлення до проєктної діяльності, прагнення до перетворення дійсності, володіння професійними знаннями і вміннями, котрі реалізуються у проєктній діяльності на індивідуально-творчому рівні, універсальну здатність до творчого проєктного мислення, спроможність до рефлексії особистісних досягнень у проєктній діяльності. Основними характеристиками проєктної культури майбутніх дизайнерів-графіків визначено рівні розвиненості професійних якостей дизайнера, а саме: культура творчого і проєктного мислення; теоретичні знання і володіння засобами дизайнерського проєктування та проєктними методами; художні вміння і навички для здатності успішного самостійного розроблення та реалізації проєктів у галузі графічного дизайну.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Суть проєктної культури майбутніх дизайнерів-графіків виявляється у проєктному мисленні під час професійної дизайнерської діяльності і конкретизується комплексом професійних ціннісних орієнтацій, прагненнями до позитивного перетворення дійсності, професійними знаннями і вміннями, котрі реалізуються у проєктній діяльності на індивідуально-творчому рівні, універсальною здатністю творчого проєктного мислення, спроможністю до рефлексії особистісних досягнень у проєктній діяльності.

Означене новоутворення відображає зміни в ставленні особистості до обраної професії, реалізації потреби в особистісно-професійному розвитку, набуття відповідних теоретичних знань, практичних умінь; активізацію власного потенціалу й індивідуально-особистісних ресурсів для професійного і культурного розвитку. Структура досліджуваного утворення обумовлюється культурою мислення, інтелекту, поведінки, зокрема щодо самоорганізації, самовдосконалення, професійної діяльності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у визначенні структурних компонентів проектної культури майбутніх дизайнерів-графіків та розробці педагогічної технології її поетапного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колесникова И. А., Горчакова-Сибирская М. П. Педагогическое проектирование: учеб. пособие для высш. учеб. заведений / Под ред. И. А. Колесниковой. Москва : Академия, 2005. 288 с.

2. Оружа Л. В. Підготовка майбутніх фахівців з дизайну у вищому навчальному закладі: монографія. Київ : ІВЦ АЛКОН, 2011. 188 с.

3. Ческидова О. А. Становление системы развития проектной культуры учащихся. *Диалог языков и культур в современном мире*: материалы Междунар. науч.-практ. конф.: В 2 т. Москва : Московский областной ун-т, 2007. Т. 2. С. 75–78.

4. Минервин Г. Б., Шимко В. Т., Ефимов А. В. Дизайн. Иллюстрированный словарь-справочник. Москва : Архитектура-С, 2004. 288 с.

5. Каукина О. В. Содержательно-функциональные характеристики модели формирования проектной культуры будущих дизайнеров в процессе профессиональной подготовки в вузе. *Сибирский педагогический журнал*. 2009. № 11. С. 51–60.

6. Аристова У. В. Моделирование системы профессиональной подготовки дизайнеров в вузе : автореф. дисс. на соис. науч. степени д-ра пед. наук: 13.00.08 / Моск. пед. гос. ун-т. Москва, 2007. 30 с.

7. Сидоренко В. Ф. Генезис проектной культуры. *Вопросы философии*. 1988. № 3. С 86–99.

REFERENCES

1. Kolesnykova, Y. A. and Gorchakova-Sybyrskaya, M. P., 2005. *Pedagogicheskoe proektyrovanye [Pedagogical design]: ucheb. posobyе dlya vussh. ucheb. zavedeniy*. Moskva : Akademyua.

2. Oruzha, L. V., 2011. *Pidgotovka majbutnix faxivciv z dyzajnu u vyshhomu navchalnomu zakladi [Preparation of future design professionals in the Institution of higher education]: monografiya*. Kyiv : IVCz ALKON.

3. Cheskydova, O. A., 2007. *Stanovlenye systemy razvytyya proektnoj kultury uchashhysya [Establishing the system of students' project culture development]. Dyalog yazukov y kultur v sovremennom myre [Dialogue of languages and cultures in the modern world]: materyalu Mezhdunar. n Established system, development of project culture, newcomers auch.-prakt. konf.: V 2 t. Moskva : Moskovskiy oblastnoj un-t, vol. 2. pp. 75–78.*

4. Mynervyn, G. B., Shymko, V. T. and Efymov, A. V., 2004. *Dyzajn [Design]. Yllyustryrovannuj slovar-spravochnyk*. Moskva : Arxytektura-S.

5. Kaukina, O. V., 2009. *Soderzhatelno-funkcyonalnue karakterystyky model` formyrovaniya proektnoj kultury budushhix dyzajnerov v processe professyonalnoj podgotovky v vuze [Content and functional characteristics model of forming future designers' project culture in the process of professional training in university]. Sybyrskiy pedagogicheskij zhurnal. no. 11. pp. 51–60.*

6. Arystova, U. V., 2007. *Modelyrovanye systemy professyonalnoj podgotovky dyzajnerov v vuze [Simulated*

systems of professional training of designers in university] : avtoref. dyss. na soys. nauch. stepeny d-ra ped. nauk: 13.00.08 / Mosk. ped. gos. un-t. Moskva.

7. Sydorenko, V. F., 1988. Genezys proektnoj kulturu [Genesis of project culture]. *Voprosu fylosofyy* [Questions of philosophy]. no. 3. pp. 86–99.

Maksymova A.

THE ESSENCE AND STRUCTURE OF THE PROJECT CULTURE OF FUTURE GRAPHIC DESIGNERS

Abstract. *The theoretical analysis of basic concepts concerning the formulation of the content of the concept of "project culture", its coverage of its essence and structure is made in the article. The author interprets the concept of "project culture of future graphic designers" as a complex socio-cultural and psychological-pedagogical phenomenon, covering the value attitude to the project activity, the desire for transformation of reality, the possession of professional knowledge and skills realized in the level of creative activity of the project activity, versatile ability for creative project thinking, ability to reflect personal achievements in project activity. The main characteristics of the project culture of future graphic designers determine the level of development of professional qualities of the designer, namely: the culture of creative and project thinking; theoretical knowledge and ownership of design-projecting tools and design methods; artistic skills for the ability to successfully develop and implement projects in the field of graphic design. The structure of the studied education is determined by the culture of thinking, intelligence, behavior, in particular regarding self-organization and self-improvement in the professional activity of the future designer. The content components of the project culture of designers include: professional skills, skills in their application in the design and solution of creative professional problems; ability to plan professional activities and forecast work results and present project developments. The*

project culture of future graphic designers is characterized by logical stages, qualitative characteristics of professional tasks and development of design projects, the highest degree of professionally significant qualities, high aesthetic culture and functional compliance of the design project.

Key words: *essence and structure of project culture, project culture of future graphic designers, professional training, graphic design.*